

# Hæstaréttardómar.

Útgefandi: Hæstiréttur.

LXXVI. árgangur.

5. hefti.

1996

Fimmtudaginn 7. nóvember 1996.

Nr. 130/1995.

**Sæfar sf.**

(Sigurmar K. Albertsson hrl.)

gegn

**Guðmundi Lárussyni**

(Gylfi Thorlacius hrl.)

Lausafjárkaup. Galli. Afsláttur. Matsgerð.

## Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Garðar Gíslason, Arnljótur Björnsson og Gunnlaugur Claessen.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar með stefnu 11. apríl 1995. Hann krefst þess aðallega, að stefndi greiði sér skaðabætur, að fjárhæð 3.358.342 krónur, með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 10. september 1992 til greiðsludags, en til vara afslátt, að fjárhæð 808.342 krónur, með dráttarvöxtum frá 5. október 1993 til greiðsludags svo og málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar hins áfrýjaða dóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti, en til vara, að sér verði einungis gert að bæta beinan viðgerðarkostnað á vél bátsins, 245.000 krónur, eða aðra fjárhæð að mati dómsins.

Í desember 1991 keypti áfrýjandi af stefnda nýtt fiskiskip, sem smíðað var í bátasmiðju stefnda á því ári. Hlaut skipið nafnið Sædis og einkennisstafina ST 17. Stefndi hefur um árabíl smíðað og selt „hraðfiskibáta“ undir nafninu Sómi. Skýrir hann svo frá, að bátana selji hann með Volvo Penta-vélum. Fram kemur í kynningarbæklingum, sem hann hefur lagt fram, að vélar af þeirri gerð fylgi í kaupunum, nema kaupandi óski annars. Áfrýjandi heldur því fram,

að áður en kaupin voru gerð, hafi stefndi boðið bátinn með vél af gerðinni Vetus Cummins. Stefndi segir hins vegar, að áfrýjandi hafi valið vél af þessari gerð í bátinn.

Svo sem greint er í hinum áfrýjaða dómi, voru matsmenn dómkvaddir til þess að meta, hverjar hafi verið orsakir bilunar á vél þeirri, er áfrýjandi keypti af stefnda, og hvað kostaði að gera við bilunina, auk fleiri atriða. Í héraðsdómi er greint frá niðurlagi matsgerðar, en þar segir enn fremur í lokalið hennar: „... verður vélin að teljast of lítil fyrir fiskibát af gerðinni Sóma 860“. Áfrýjandi reisir kröfur sínar á því, að vélin hafi ekki sjálf verið gölluð, heldur hafi „samsetningin“, þ. e. báturinn með þessari vél og þessari skrífu, verið gölluð.

Í ljós telst leitt, að vélin hafi verið of lítil til að knýja bátinn með þeim hraða og afli, sem eigendur áfrýjanda töldu unnt að gera, nema í tiltölulega skamman tíma í senn. Leiddi stærð vélarinnar til meiri takmarkana á notkun hennar en kaupendur máttu gera ráð fyrir. Matsgerðin rennir hins vegar ekki nægum stöðum undir þá staðhæfingu áfrýjanda, að vélin hafi verið ónothæf þrátt fyrir það að vera aflminni en æskilegt var. Verður hún ekki skilin á annan veg en þann, að unnt hafi verið að lagfæra skemmdir, sem hlutust einkum á ventlum og strokkloki vélarinnar við það, að hún var knúin umfram það, sem stærð hennar leyfði. Þannig hafi verið kleift að gera vélina nothæfa að nýju, þótt nýting hennar væri eftir sem áður háð meiri takmörkunum en annarra vélartegunda, sem aflmeiri eru og vísað hefur verið til í málinu sem hentugri í bátinn.

Ekki þykir nægilega sannað, að skilyrði séu til skaðabótaskyldu samkvæmt 2. mgr. 42. gr. laga nr. 39/1922 um lausafjárkaup. Hins vegar verður að telja með vísun til þess, sem áður er rakið, að áfrýjandi eigi rétt til afsláttar af kaupverði. Telst hann með hliðsjón af matsgerð hæfilega ákveðinn fjárhæð, sem nemur viðgerðarkostnaði vélarinnar, 245.000 krónum. Verður stefnda gert að greiða áfrýjanda fjárhæð þessa með dráttarvöxtum frá 5. nóvember 1993, er mánuður var liðinn frá dagsetningu matsgerðar. Þá greiði stefndi áfrýjanda málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti, eins og í dómsorði greinir.

## D ó m s o r ð:

Stefndi, Guðmundur Lárusson, greiði áfrýjanda, Sæfari sf., 245.000 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 5. nóvember 1993 til greiðsludags.

Stefndi greiði áfrýjanda samtals 100.000 krónur í málkostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

**Dómur Héraðsdóms Reykjaness 14. febrúar 1995.**

Mál þetta var þingfest 31. maí 1994 og dómtekið 27. janúar 1995.

Stefnandi er Sæfar sf., kt. 540990-1239, Sæbóli 27, Grundarfirði, en stefndu eru Guðmundur Lárusson, kt. 090330-4119, Álfaskeiði 103, Hafnarfirði, og óskráð einkafirma hans, Bátasmiðja Guðmundar, Eyrartröð 13, Hafnarfirði.

Dómkröfur stefnanda eru aðallega þær, að stefndi verði dæmdur til greiðslu skaðabóta, að fjárhæð 3.358.342 kr., ásamt dráttarvöxtum skv. III. kafla laga nr. 25/1987 frá 10. 9. 1992 til greiðsludags. Til vara er gerð afsláttarkrafa, að fjárhæð 808.342 kr., með dráttarvöxtum frá 5. 10. 1993 til greiðsludags. Málkostnaðar er einnig krafist.

Stefndi krefst aðallega sýknu, en til vara, að stefndi verði einungis dæmdur til greiðslu 245.000 kr. eða annarrar fjárhæðar að mati dómsins auk lágmarkskostnaðar fyrir tafir frá veiðum í tvo daga að frádregnum útgerðarkostnaði. Málkostnaðar er krafist í aðalkröfu.

## I.

Stefndi Guðmundur Lárusson á og rekur Bátasmiðju Guðmundar og smíðar m. a. plastbáta af gerðinni Sóma. Stefnandi keypti með afsali, dags. 7. janúar 1992, bát af gerðinni Sóma 860, en stefndi hafði smíðað bátinn skv. tilboði 4. desember 1991. Endanlegt verð bátsins var 6.511.050 kr., og var innifalin í því 252 hestafla vél af gerðinni Vetus Cummins auk annars nánar tilgreinds búnaðar. Stefnandi fékk bátinn afhentan 7. janúar 1992, og hlaut hann nafnið Sædís, ST-17.

Bræðurnir Guðmundur og Sigurður Friðrikssynir eiga félagið Sæfara sf. ásamt föður sínum. Er Guðmundur útgerðarstjóri, en Sigurður rær bátnum og hefur skipstjórnarréttindi. Þeir komu báðir fyrir dóm. Kváðu þeir hafa verið haldið til róðra á bátnum frá Hólmavík í febrúar 1992. Fljótlega hefði komið í ljós, að vélin var treg í gang og kraftlítil. Kvartað hefði verið við stefnda, sem hefði bent á umboðsmann Vetus Cummins-véla, Baldur Halldórsson, Hlíðarenda, Akureyri. Baldur hefði sent menn til að skipta um skráfu bátsins og olíudælu, en þrátt fyrir það hefði gangur vélarinnar ekki batnað. Eftir sex róðra hefði vélin stöðvast endanlega. Á sama tíma hefði

stefnandi haft spurnir af því, að fleiri vélar af þessari gerð hefðu brugðist með líkum hætti. Gripið hefði verið til þess ráðs að kaupa vél af annarri gerð og setja í bátinn til að forðast aflatjón.

Þeir bræður sögðu stefnda hafa mælt sérstaklega með þessari vél, þegar kaupin voru ráðin. Aðrir vélarkostir hefðu ekki verið í boði fyrir það drif, sem þeir óskuðu eftir. Stefndi hefði ekki upplýst um, hvernig keyra ætti vélina, en leiðbeiningabæklingur og handbækur hefðu fylgt vélinni. Með Sigurði hefði Ólafur Eiríksson verið á bátnum. Hann hafi skipstjórnarréttindi og verið 3. vélstjóri á togara í mörg ár. Þeir hefðu kynnt sér bæklinga um vélina og hvernig meðhöndla ætti hana.

Stefnandi óskaði eftir dómkvaðningu matsmanna, og lá mat fyrir 5. október 1993. Matsmennirnir, Þorsteinn Jónsson véltækniþæknifræðingur og Lárus S. Björnsson vélfræðingur, segja það álit sitt, að ekki sé unnt að staðhæfa, að vélin hafi verið gölluð. Telja þeir, að vélin hafi verið keyrð of lengi undir of miklu álagi, sem hafi valdið því, að hún bilaði. Segir í matinu, að útblástursloki hafi brotnað, bulla og skolloftsblásari skemmst og öll ventlasæti séu illa farin. Síðan segir:

„Samkvæmt upplýsingum frá Cummins eru vélar af þessari gerð m. a. prófaðar samkvæmt ISO 3046 staðli. Þegar vélin er prófuð, á loftþrýstingur að vera 100 kPa umhverfis hitastigið 27°C og rakastig 60%. Við þessi skilyrði má álagið á vélina vera 250 hö., þegar hún snýst 2600 sn./mín. Þetta afl má aðeins taka út af vélinni stuttan tíma í senn, þó aldrei lengri tíma en 2 klst. af hverjum 6 klst., sem vélin er í notkun. Strax og báturinn hefur „planað“ (eftir 10 til 15 mínútur), á að hægja á vélinni um að minnsta kosti 200 sn./mín. eða 2400 sn./mínútu.

Þessi afköst, 250 hö., eru samkvæmt ISO 3046 staðlinum hámarksstilling á eldsneytisðælnum, og er ekki ætlast til, að vélin sé keyrð á þeim afköstum nema í sérstökum tilfellum, þegar aðstæður leyfa, enda er gert ráð fyrir, að þetta álag, sem lýst er hér að framan, sé einungis leyft í skemmtibátum, sem notaðir eru á sléttum vötnum, og þá skemur en 500 klst. á ári.

.....

Loftinntak í vélarrúm mældist 350 cm<sup>2</sup>. Cummins mælir með því, að það sé 714 cm<sup>2</sup>. Vetus Cummins gerir ráð fyrir, að loftinntak sé 1050 cm<sup>2</sup> og vélarrúm sé loftræst með því að blása lofti út úr því.

Samkvæmt útreikningum gátum við ekki fundið, að þrýstifall í loftinntaki væri svo mikið, að það hefði teljandi áhrif á skolloftsþrýsting. Aftur á móti verður hitastig í vélarrúmi nokkuð hátt, þegar ekki eru önnur loftskipti í því en þau, sem verða vegna loftstreymis gegnum vélina.

Þegar afl vélarinnar er 220 hö., er varmastreymi frá henni 21 kw. Þetta veld-

ur því, að hitastig í vélarrúmi getur orðið 40 til 50°C, og þó að loftstrengur myndist að skolloftsblásara frá loftinntaki, er sennilegt, að loftið, sem fer inn á blásarann, geti verið heitara en 27°C, eins og miðað er við í ISO-staðlinum.

Samkvæmt upplýsingum, sem við höfum aflað okkur, þurfti vélin að snúast 2600 sn./mín., til að hægt væri að ná bátnum „á plan“, þegar í honum var venjulegur veiðibúnaður, og það, sem verra var, vélinni þurfti að halda á þessum snúningshraða til að halda bátnum „á plani“, eftir að kominn var í hann afli. Það er því greinilegt, að vélin var mikið yfirlestuð við eðlilega notkun á bátnum og mjög óraunhæft að miða afl vélar í fiskibát við það, sem kallað er „High Output Raiting“, og stilla olúverk og hanna skrófu samkvæmt því.“

Matsmenn meta verðmæti vélarinnar á 120.000 kr., eins og ástand hennar er í dag eftir bilun. Þeir meta verðmæti vélarinnar eftir viðgerð á 365.000 kr. Kostnaður við viðgerðartilraunir er metinn á 55.000 kr. og vegna vélar-skipta 285.000 kr. Aflatjón er metið á 85.000 kr. hvern dag.

## II.

Stefndi kom fyrir dóm og skýrði svo frá, að stefnandi hefði valið Vetus Cummins-vélina í bát sinn. Hann minnti, að stefnandi hefði sjálfur pantað vélina hjá umboðinu. Ekki sé rétt, að hann hafi haft áhrif á val stefnanda. Sóma-bátarnir séu afhentir á ýmsum stigum og með mismunandi búnaði, allt að vali kaupanda hverju sinni. Allur aukabúnaður, s. s. vél, ratsjá og önnur tæki, sé valinn af kaupanda. Hins vegar mæli bátasmiðjan með Volvo-vélum, því að þær hafi reynst vel. Stefnandi hefði óskað eftir Vetus Cummins, sennilega vegna þess, að hún var á mjög hagstæðu verði miðað við uppgefin hestöfl. Hægt hefði verið að fá 250 hestafla Volvo-vél, en hún hefði verið miklu dýrari. Hann taldi 200 hestafla Volvo-vél fullnægjandi vélarstærð í Sóma 860. Hann kvaðst hafa sett nokkrar slíkar vélar í Sóma 860 og einnig báta eins og bát stefnanda, sem væri Sómi 800, en lengdur um 60 cm. Þær hafi reynst ágætlega. Hins vegar mæli bátasmiðjan með 306 hestafla vél í Sóma 860, og séu þeir bátar auglýstir með slíkar vélar. Vélar-tegund sé þó alltaf að vali kaupanda. Hann kvaðst ekki veita neinar sérstakar upplýsingar um vélarnar og notkun þeirra einfaldlega vegna þess, að hann teldi sig ekki vera að selja vélar. Hann sé þó með vélfræðinga í sinni þjónustu, sem setji niður vélar og fari ávallt í reynslusiglingu með kaupanda og umboðsmanni vélarisala. Stefnandi taldi, að ekki væru meiri takmarkanir á þessari vélar-tegund en öðrum hraðbátavélum. Vélar þessar væru léttbygðar og þyldu ekki fullt álag nema í stuttan tíma. Því hætti mönnum við að ofmeta þær og keyra á of miklu afli í of langan tíma, e. t. v. með mikið hlaðinn bát.

Baldur Halldórsson, umboðsmaður Vetus Cummins-véla, kom fyrir dóm. Hann kvaðst ekki muna, hvor pantaði vélina, stefnandi eða stefndi. Stefnandi hefði kvartað yfir vélinni og hann sent menn til að líta á hana. Komið hafi í ljós, að vélin var í vanhirðu. Hann kvaðst halda, að vélin hefði verið keyrð undir óeðlilega miklu álagi. Þetta vandamál væri fráleitt bundið við þessa vélartegund. Hann hefði heyrt þess nokkur dæmi, að hraðbátavélar af öðrum gerðum hefðu verið ofkeyrðar. Ekki taldi Baldur óeðlilegt að setja þessar vélar í fiskibáta. Í leiðbeininga- og upplýsingabæklingum væri rækilega útskýrt, að aðeins mætti nota þær með fullu álagi í stuttan tíma. Þessar takmarkanir á notkun ættu einnig við um aðrar vélategundir, t. d. Cummins, Volvo og Caterpillar.

Stefán Guðsteinsson verkfræðingur kom fyrir dóm. Hann taldi, að a. m. k. 300 hestafla vél þyrfti til að knýja Sóma 860 með hefðbundnum skrufubúnaði, eins og væri í bát stefnanda.

### III.

Stefnandi heldur því fram, að báturinn hafi verið verulega gallaður, þegar kaupin voru ráðin. Kaupin hafi verið tegundarákveðin, því að með tilboði 4. desember 1991 hafi stefndi boðist til að selja stefnanda fullsmíðaðan fiskibát. Vélbúnaður bátsins hafi reynst ónothæfur í bát af þessari stærð, sem ætlaður sé til fiskveiða í atvinnuskyni. Á þessum galla beri stefndi ábyrgð, sbr. 1. mgr. 43. gr. laga nr. 39/1922, sem framleiðandi og seljandi tegundarákveðinnar vöru. Stefndi hafi mælt með þessum vélbúnaði, og annar kostur hafi ekki verið í boði. Ef ekki verður fallist á, að um tegundarkaup hafi verið að ræða, er talið, að skort hafi áskilda kosti. Í því sambandi vísar stefnandi til 2. mgr. 42. gr. kaupalaga. Í þriðja lagi telur stefnandi, að í öllu falli sé um saknæma vanrækslu af hálfu stefnda að ræða. Hann hafi atvinnu af bátasmíði og selji báta til fiskveiða. Vélbúnaðurinn hafi verið ónothæfur til notkunar í bát til fiskveiða. Gera verði þá kröfu til stefnda sem bátasmíðs, að unnt sé að treysta ráðleggingum hans og meðmælum um eiginleika og kosti þeirrar vöru, sem hann bjóði til sölu. Einnig verði að gera þá kröfu, að stefndi kynni sér eiginleika söluvöru sinnar.

Aðalkröfu sína sundurliðar stefnandi þannig:

|                                   |     |           |
|-----------------------------------|-----|-----------|
| Verðmæti vélar í samningsástandi  | kr. | 928.342   |
| Kostnaður vegna viðgerðartilrauna | –   | 55.000    |
| Kostnaður vegna vélaskipta        | –   | 285.000   |
| Afnotamissir í 26 daga            | –   | 2.210.000 |
| Söluverðmæti vélar óviðgerðrar    | –   | –120.000  |
| Samtals tjón                      | kr. | 3.358.342 |

Varakrafa um afslátt er sundurliðuð þannig:

|                                      |     |          |
|--------------------------------------|-----|----------|
| Verðmæti vélar í samningsástandi     | kr. | 928.342  |
| Söluverðmæti vélar óviðgerðar        | –   | –120.000 |
| Samtals afsláttur vegna verðrýrnunar | kr. | 808.342  |

Samkvæmt 1. mgr. 42. gr. kaupalaga eigi stefnandi rétt á afslætti af kaupverði bátsins, er samsvari þeirri verðrýrnun, sem umræddir gallar hafi valdið.

Stefndi reisir aðalsýknukröfu sína á því, að um aðildarskort sé að ræða. Hann hafi ekki haft nein afskipti af vélarkaupunum önnur en þau að greiða f. h. stefnanda reikning umboðsmanns vélarinnar. Verð vélarinnar hafi verið sett inn í smíðasamninginn vegna greiðslufyrirkomulags á heildarsmíðinni. Verði ekki fallist á þessa málsástæðu, telur stefndi, að samkvæmt mati hafi vélin ekki verið gölluð. Mótmælt er því, að um tegundarkaup sé að ræða, heldur hafi kaup verið gerð um einstaklega ákveðinn hlut, enda fái hver vél ákveðið framleiðslunúmer og hver bátur smíðaður að óskum kaupanda hverju sinni. Mótmælt er kröfu um bætur vegna afnotamissis, þar sem sú krafa eigi sér enga stoð í gögnum málsins. Þá bendir stefndi á, að kostnaður við að koma vélinni í lag aftur sé aðeins 245.000 kr. samkvæmt matsgerð.

#### IV.

Ósannað þykir, að forsvarsmenn stefnanda hafi pantað vélina af Baldri Halldórssyni. Aðild telst því rétt varnar megin. Þá verður ekki fallist á með stefnanda, að um tegundarkaup hafi verið að ræða. Báturinn var smíðaður sérstaklega fyrir stefnanda og hlaut nýsmíðarnúmerið 268.

Sóma-bátar eru afhentir á ýmsum stigum smíðinnar, allt eftir óskum kaupenda hverju sinni. Öll tæki, sem í bátana fara, t. d. ratsjá, dýptarmælir o. s. frv., eru valin af kaupendum. Stefndi mælir þó með sérstökum tegundum. Í auglýsingabæklingi um Sóma-báta er mælt með vélum af gerðinni Volvo, en kaupendur hafa þó frjálst val. Verður því að telja, að stefnandi hafi sjálfur valið vél af gerðinni Vetus Cummins.

Hinir sérfróðu meðdómsmenn eru sammála matsmönnum um, að vélin hafi ekki verið gölluð. Orsök bilunarinnar sé sú, að vélin hafi gengið of lengi á mesta afli og við of háan afgangshita. Hún hafi því ofhitnað og skemmst af þeim völdum. Bilunin verði því ekki rakin til galla á vélinni, heldur rangrar notkunar hennar.

Eins og að framan er rakið, er notkun vélarinnar, sem stefnandi keypti,

nokkrum takmörkunum háð. Aðeins má beita hámarksafli skamma stund í einu, 5–10 mínútur, en síðan hægja á. Samanlagður sá tími, sem nota má vélina á 252 hestöflum, má ekki vera lengri en 2 klst. á hverjum 6 klst. Þetta er miðað við 500 klst. notkun á ári. Séu eldsneytisdælar sömu vélar stilltar fyrir 220 hestöfl, þannig, að aldrei sé meira afl tekið út úr vélinni, eykst sá tími, sem nota má vélina á því álagi. Þannig stillta mætti nota vélina á fullu afli í mun lengri tíma, samtals 3000 klst. á ári. Af þessu má ráða, að hestafl getur verið afstætt hugtak. Vélaframleiðendur gefa gjarnan upp hámarks-hestaflafjölda, en síðan fylgja með upplýsingar, við hvaða aðstæður megi nota fullt afl og hve langan tíma.

Stefnandi heldur því fram, að stefndi hafi vitað, að stefnandi var að kaupa bát til fiskveiða við Ísland, þar sem vél með þessum takmörkunum komi ekki að gagni. Miðað við ætlaða notkun hafi vélin verið gefin upp með fleiri hestöfl en hún raunverulega var og því of afllítill í bát af þessari stærð. Upplýsingaskylda seljanda, sem sé sérfræðingur á þessu sviði, hafi brugðist.

Þegar tekin er afstaða til þessarar málsástæðu stefnanda, þykir verða að taka tillit til þess, að flestallar vélategundir í hraðfiskibáta eru einhverjum takmörkunum háðar, misjafnlega miklum. Þessi útgáfa af Vetus Cummins var að vísu nokkuð miklum takmörkunum háð, en notkun hennar er rækilega skýrð út í bæklingi, sem fylgdi vélinni. Þegar haft er í huga, að vélin var valin af stefnanda, takmarkanir á bátavélum í hraðfiskibáta almennar og alkunnar, sannað með matsgerð, að vélin var ofkeyrð, og í ljós leitt, að 200 hestafla vélar hafa verið settar í Sóma 860, án þess að það komi að sök, þykir verða að sýkna stefnda af öllum kröfum stefnanda.

Við aðalmeðferð hreyfði stefnandi þeirri málsástæðu, að a. m. k. 300 hestafla vél þyrfti til að knýja bát af gerðinni Sóma 860 miðað við hefðbundinn skrufubúnað. Sú málsástæða þykir örökstudd og of seint fram komin.

Rétt þykir, að málskostnaður falli niður.

Dóm þennan kváðu upp Gunnar Aðalsteinsson héraðsdómari, Hans Linnet vélfræðingur og Viggó Maack skipaverkfræðingur.

#### D ó m s o r ð:

Stefndi, Guðmundur Lárusson, skal vera sýkn af kröfum stefnanda, Sæfars sf., í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður.